

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37

Nisan 2015 April 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

KIRIM TATAR TÜRKÇESİ GRAMERİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ GRAMERİ ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA DENEMESİ*

THE COMPARATIVE ESSAY OF CRIMEAN TATAR TURKISH AND TURKEY TURKISH

Mustafa ERKAN**

Öz

Bu makalede Kırım Tatar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki tarihi münasebete kısaca temas edildi. Türkiye Türkçesi ile Kırım Tatar Türkçesi gramerleri bazı noktalardan karşılaştırılmaya çalışıldı. Muharrem Ergin'in *Türk Dili Grameri* ile Aydar Memedov'un *Zamanevi Kırım Tatar Tili* gramer kitapları esas alınarak konular bakımından birebir karşılaştırıldı.

Diğer kategorilerden ses olayları ile kelime çeşitlerinden zamirler, sıfatlar, zarflar, isimler, isim çekim ekleri, edatlar, bağlaçlar, ünlemler ve fiiller, fiil çekimleri üzerinde karşılaştırmalar yapıldı. Özellikle işletme ekleri iyelik ekleri, isim hâl ekleri, fiillere gelen şahıs ekleri, fiil çekimleri, sıfat fiil ve zarf fiil ekleri karşılaştırıldı. Benzeyen ve ayrılan yönler üzerinde duruldu.

Bu karşılaştırma ile iki lehçe arasındaki benzerlikler ve farklar ortaya konmaya çalışıldı. Karşılaştırma sonucunda farkların çok büyük olmadığı aksine benzerliklerin çokluğu görüldü. Yapım ekleri bakımından da bir karşılaştırma iyi olurdu ama makale sınırlarını hayli aştığı için yer verilemedi.

Kırım Tatar Türkçesi, Sovyet döneminde uzun bir yasaklama dönemi yaşadı. Şimdi yeniden hayat bulma dönemini yaşıyor. Bu dönemde Türkiye Türkçesinden yararlanabileceği düşüncesi üzerinde duruldu.

İki halkın her alanda olduğu gibi, dil alanında da iş birliği yapabileceği tezi üzerinde duruldu.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Kırım Tatar Türkçesi, Gramer, Gramer Mukayesesi.

Abstract

At this article Turkish Grammar and Crimean Grammar is compared from some points. The comparison is done between grammar categories of two dialects which are alphabets and short sound cases. The comparison is done on the sort of words like; pronouns, adjectives, adverbs, nouns, prepositions, conjunctions and verbs. Especially operational formatives, possessive suffix, word position suffix, personal suffix which is added to verbs, conjugations, adjective verb and adverb verb suffix are checked. It was focused on the similarities and differences between them.

By this comparison it was seen that the differences are not so much, contrarily a lot of similarities are proved. Comparison from the view of formation suffix would be also beneficial but because it passes beyond the boundaries of the article, it couldn't be done.

Crimean Tatar Turkish was forbidden for a long time at the time of Soviet Union.

Now it is time for its existence. And it is emphasized on the idea that it can benefit from Turkish.

These two publics can collaborate on language field, like they do at other fields.

Key words: Turkey Turkish, Crimean Tatar Turkish, Grammar, Comparative Grammar.

GİRİŞ

Türkçe, Ural-Altay dil grubunun Altay kolundan gelmektedir. Başlangıcı bir ana Türkçeye dayanmaktadır. Daha sonraki dallanmalarla bu ilk Türkçe; Ana Türkçe, Çuvaşça ve Yakutça kollarına ayrılmıştır (Caferoğlu, 1970: 21). Ana Türkçenin bilinen metinleri Göktürkçe ile başlar. Uyгурca, Karahanlı Türkçesi ile devam eder. Bunu takip eden Harezmi Türkçesi döneminde Türk boyları çok geniş sahalara yayılırlar. Bugünkü lehçeler ortaya çıkar. Moğol istilaları farklı etnik unsurların değişik sahalara, ülkelere yayılmasını daha da hızlandırmıştır. Kuzeydoğu Bulgar Devleti, Harezmi, XI. yüzyıldan beri Kıpçak

* Bu başlıkta bir bildiri, 22-24 Mayıs 2008 tarihlerinde, TİKA ile Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesinin birlikte Kırım'ın başkenti Simferopol'da düzenlediği "Kırım Tatarlarının Dünü-Bugünü-Yarını" isimli, Uluslararası II. Türkoloji Kongresi'nde tarafımızdan sunulmuştur.

** İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı (TMDK) Öğretim Görevlisi.

Türklerinin hakim olduğu Don ırmağının ötesine kadar uzanan Deşt-i Kıpçak diye adlandırılan bölgeler, Kırım, Derbent, Bakü, Kuzey Kafkasya ve bazı Rus beylikleri; Cengiz Han'ın oğullarından Cuci Han'ın kurduğu Altın Orda devletinin hakimiyetine girmiştir. Kırım, Altın Orda Devleti'nin önemli bir ticaret ve kültür merkezi idi. Aynı zamanda Batının Doğuya, yani Bizans, Mısır ve Oğuz Türklerinin hâkim olduğu Anadolu gibi önemli merkezlere açılan bir ticaret kapısı durumundaydı (Caferoğlu, 1974: 150-155). Sonuç olarak Karadeniz'in kuzeyine Kıpçak Türkleri Anadolu'ya da Oğuz Türkleri hâkim olmuşlar.

Kırım Hanı I. Mengli Giray'ın Osmanlılara bağlılığını bildirmesi ile Kırım Hanlığı, Osmanlı Devletine bağlanmıştır (1475), (İnalçık 1992: 421). Osmanlı himayesindeki Hanlıklar dönemi bu iki Türk kolunu birbirine oldukça yaklaştırmıştır. Aşağıda değişik örneklerde göstereceğimiz gibi aradaki fark bir lehçenin ağız özelliklerindeki küçük farklar derecesine inmiştir. Ama gramer açıklamalarında ve terimlerde bugün farklı yollar izlenmekte, âdeta iki ayrı dil varmış gibi sunulmaktadır. Bunun doğru olmadığı kanaatindeyiz.

Makalemizde Türkiye Türkçesi ile Kırım Tatar Türkçesini çeşitli gramer kategorileri bakımından karşılaştırılmaya çalıştık. Karşılaştırma yapılırken Muharrem Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* ve Ayder Mehmetov'un *Zamanevi Kırım Tatar Tili* adlı gramer kitaplarını esas alınmıştır.

ALFABE

Türkiye Türkçesi (TT) alfabesinde 29 harf bulunmaktadır. Kapalı " é " ve nazal " ñ " seslerinin ise alfabede karşılığı yoktur. Bunlar " e " ve " n " ile karşılanmaktadır. Bunların haricinde Arapça ve diğer dillerden de bazı sesleri kullandığımız hâlde bunların alfabede karşılığı yoktur, hı (ح), peltek s (س), dat (ض), h, w gibi.

Kırım Tatar Türkçesinde (KTT) ise 35 harf ve 2 belirtme işareti vardır.

Ünlüler (KTT Sozük fonemalar)

Türkiye Türkçesi: a, e, ı, i, o, ö, u, ü.

Kırım Tatar Türkçesi: (a/ я) a, (ə-e) e, Ы (ı), (u-и) i, o, ë (ö), (y-ю) u, (ÿ-ю) ü. Bazı harfler iki sesi birden karşılar: e/ ye; ë: ö/ yo-/ yö-; я: ya, ya-, â.

Ünsüzler (Tutuk fonemalar)

Türkiye Türkçesi: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.

Kırım Tatar Türkçesi: б (b), дж (c), ч (ç), д (d), ф (f), Г (g), Гъ (ğ), х (x), һ (h), ж (j), к (k), къ (q), л (l), м, н (n), нь (ñ), п (p), р (r), с (s), ш (ş), т (t), в (v), (ÿ-й) (y), з (z), щ (şç), ц (ts), я (ya).

İşaretler: ь = kalınlaştırma ve kesme işareti, ъ = inceltme ve kesme işareti. Bu işaretler hecenin bittiği yere de konmaktadır.

Türkiye Türkçesinde Latin alfabesi kullanılırken, Kırım Tatar Türkçesinde Kiril alfabesi kullanılmaktadır.

Ünlüler, her iki lehçede de aynıdır. Fakat Kırım Tatar Türkçesinde kelime başı, ortası ve küçük harf, büyük harf durumuna göre ünlüler için 10 tane işaret vardır.

Ünsüzlerde ise Kırım Tatar Türkçesi һ, q, ñ sesleri için de harf vardır. Ayrıca Rusçadan geçen bazı kelimelerde bulunan щ (şç), ц (ts), я (ya) çift sesleri için de değişik Kiril harfleri kullanılmıştır. Bu Rusça alıntı kelimelerde orijinal imlâya bağlılık bakımından kabul edilebilirse de Latin alfabesine geçişte bu harfleri alfabeğe taşımanın uygun olmadığı düşüncesindeyiz. Yoksa farklı dillerden alacağınız kelimelerde geçen her farklı ses için o dilin alfabesinden işaret almanız gerekir ki hiçbir dil bunu yapamaz.

SES ÖZELLİKLERİ

Kalınlık incelik uyumu:

Türkiye Türkçesinde (*aklanmak*, *güzelleşmek* örneklerinde olduğu gibi) ve Kırım Tatar Türkçesinde (*qaytamız*, *keleceksiñiz* örneklerinde olduğu gibi) kalınlık incelik uyumu birkaç örnek dışında tam olarak uygulanır: Kırım Tatar Türkçesinde kalınlıkla ince arası bir özelliğe sahip olan *ó*, *ú*, *í* ünlüleri yanında bu uyum bozulur: *kórdi*, *kúleriz*, *bírevge* gibi.

Düzlük yuvarlaklık uyumu:

Türkiye Türkçesinde bazı istisnalar dışında düzlük yuvarlaklık uyumu yüksek oranda vardır: *kelebeğin*, *göründüm*, *süzgeciniz*. Kırım Tatar Türkçesinde ise ilk iki hecede bu uyum vardır, sonraki hecelerde ise uyum yoktur: *kelebek*, *köründim*, *süzgüñiz* gibi. Türkiye Türkçesine göre uyum daha azdır.

Ünsüz uyumu:

Ünsüzlerin tonlu ve tonsuzluk bakımından benzeşmesidir. Bu uyum, her iki lehçede de vardır: *ağaçta, evcik, sütçü; süzgülç, eviñizge, asqıç* gibi. Yalnız Kırım Tatar Türkçesinde istisnalar daha çoktur: *oğlançıq, oyçan* (düşünceli), *utançaq, quovrıçq* gibi.

Kırım Tatar Türkçesinde, Türkiye Türkçesine göre bazı ses düşmeleri vardır. Bunlardan " h- , -h- " sesi bizim Trakya ağzında olduğu gibi düşmektedir: *aqqında* "hakkında", *Amet* "Ahmet" *Han*, *iç kimse* "hiç", *alda* "hâlde", *afıza* "hafıza", *ceetten* "cihetten", *tasilli* "tahsilli" gibi. Ancak Arap alfabesinden geçen (hı= ح) sesi muhafaza edilir: *halqara, yahşı, haydut, ohşamaq* gibi.

Kelime başı "k-" ve "t-" ler, Türkiye Türkçesine göre Kırım Tatar Türkçesinde daha çok korunur: *kelmek, keçirmek, ketmek, körmek, küümüşi, közetmek, küz, küñ; tiş* "diş", *tinç* "dinç", *tübünde* "dibinde", *tışarıda* "dışarıda", *ton* "don", *tökmek* "dökmek" gibi. " t > d " değişimine uğrayan örnekler de vardır: *demir, duy, dahi, degirmen* gibi.

b- > m- değişimi Türkiye Türkçesinden farklıdır: *men, mında, miñ* gibi.

Kelime sonunda " -v " sesi Kırım Tatar Türkçesinde korunmuştur: *suw* "su", *acuvlı* "acılı", *oquv yurtu* "okul yurdu". İşlek olarak " -v " fiilden isim yapım eki de vardır: *doğuv, qaytuw, bildirüv* gibi.

İSİMLER

Varlıkları, kavramları tek veya cins olarak karşılayan kelimelerdir. Geniş manada fiil ve edatlar dışındaki diğer bütün kelimeler isim grubuna girerler. Biraz daha dar manada ise sıfat, zarf, zamir, edat dışındaki kelimelerdir.

Özel isimler, varlıklara sonradan takılmış, hususi isimlerdir. *Fatih, Erol, Türkiye, Marmara, İstanbul* gibi.

Kırım Tatar Türkçesinde de durum aynıdır: *İbrahim, Halilov, Salgır, Dinamo, Akmescit, Kerç* gibi.

Cins isimler, genel olarak cins varlıkları karşılayan isimlerdir. Bunlar dilin temelini meydana getirirler. Esas manaları ile kullanılırlar: *el, taş, at, göz, ev, tarla, iş, gemi* gibi. Bunlar Kırım Tatar Türkçesinde de aynıdır. İsimler yapılarına göre basit ve türemiş isimler olarak ikiye ayrılırlar: a) Basit isimler: *at, ev, iş, beyin, ruh* gibi. Kırım Tatar Türkçesi: *at, ev, iş, sabır, quvanç, sefa* gibi. b) Türemiş isimler, kök isimlerden yapım ekleriyle türemiş şekillerdir: *gözlük, derslik, sütçü, balcı, düşüncesizlik* gibi. Kırım Tatar Türkçesi: *avcı, ormancı, quşçu, sırdaş, tinçliq, taşlıq, ortü* gibi.

İsimler ve isimlerin kullanılışları her iki lehçede de aynıdır. Kelimelerde farklılıkların olması ise normaldir.

Çokluk eki:

Her iki lehçede çokluk eki *+lar / +ler* ekleridir. Türkiye Türkçesi: *ağaç+lar, kuş+lar, kuzu+lar, dere+ler, büyük+ler* gibi.

Kırım Tatar Türkçesi: *bala+lar, defter+ler, pencere+ler, babam+lar* gibi.

İyelik eklerinin (Mülkiyet algamaları) kullanımı her iki lehçede de tamamen aynıdır.

Türkiye Türkçesi:	Kırım Tatar Türkçesi:
Teklik I. Şahıs +m	+m
II. Şahıs +n	+ñ
III. Şahıs +t / +i, +u / +ü, +st / +si, +su / +sü	+t / +i, +u / +ü, +st / +si
Çokluk I. Şahıs +mız / +miz, +muz / +müz	+mız / +miz
II. Şahıs +nız / +niz, +nuz / +nüz	+ñız / +ñiz, +uñız / +üñiz
III. Şahıs +ları / +leri	+ları / +leri

Türkiye Türkçesi: *baba+m, baba+n, baba+st, baba+mız, baba+nız, baba+ları*
göz+üm, göz+ün, göz+ü, göz+ümüz, göz+ünüz, göz+leri.

Kırım Tatar Türkçesi: *baba+m, baba+ñ, baba+st, baba+mız, baba+ñız, baba+ları*
köz+üm, köz+üñ, köz+ü, köz+ümüz, köz+üñiz, köz+leri.

İsim hâl ekleri:

İsim hâl ekleri ve kullanışlarında iki lehçe arasında büyük benzerlikler vardır. Belirtme durumu eki Kırım Tatar Türkçesinde Eski Türkçedeki gibi *+nı/+ni* şeklindedir. Vasita ekinde Türkiye Türkçesindeki kalıplaşmış "n" eki (*yaz+ın, kış+ın*) Kırım Tatar Türkçesinde aktif olarak *+nen* şeklinde kullanılmaktadır. Yönelme durumu ekinde ekin başındaki "g" ler muhafaza edilmektedir. Terim isimleri ise oldukça farklıdır. Bu dil değil, teknik bir yöntem problemidir.

Türkiye Türkçesi:

Yalın hâl (nominatif) : *ev*

İlgi hâli (genitif) : *+ın /+in, +un/+ün, +nın /+nin, +nün /+nün*: *ev+in penceresi*

Belirtme hâli (akuzatif): *+ı /+i, +u /+ü* : *ev+i gör-, göz+ü açık*

Yönelme hâli (datif): *+a /+e* : *ev+e git-* .

Bulunma hâli (lokatif): *+da /+de, +ta /+te* : *ev+de, raf+ta*.

Ayrılma hâli (ablatif): *+dan/+den, +tan/+ten*: *ev+den, raf+tan*.

Vasıta hâli (enstrümantal): *+n, +la/+le*: *yaz+ı+n, araba+y+la kel-* .

Eşitlik hâli (ekvatif): *+ca/+ce, +ça/+çe* : *insan+ca, iyi+ce*.

Yön gösterme hâli (direktif): *+ra/+re, +arı/+eri*: *son+ra, iç+eri, dış+arı*.

Kırım Tatar Türkçesi:

Baş kelış (nominatif) : *ev, insan*.

Saiplik (genitif): *+niñ/+niñ* : *ev+niñ penceresi*

Tüşüm kelişi (akuzatif): *+nu /+ni*: *ev+ni kör-; iş+ni*

Doğrultuv kelişi (datif): *+ga /+ge, +qa /+ke*: *ev+ge kit-, insan+ğa, kök+ke*.

Yer kelişi (lokatif): *+da /+de, +ta /+te* : *ev+de, raf+ta, kök+te*.

Çıkış kelişi (ablatif): *+dan/+den, +tan/+ten*: *ev+den, raf+tan, kök+ten*.

Munasebetçi (enstrümantal): *+ile, +nen*: *elleri ile, şeker ile; araba+nen kel-, babam+nen*.

Eşitlik (ekvatif): *+ca/+ce, +ça/+çe* : *insan+ca, iyi+ce*.

Munesebetçi (direktif): *+ra/+re, +arı/+eri*: *soñ+ra*.

BİLDİRME EKLERİ

Şimdiki zaman:

Türkiye Türkçesi:

Teklik I. Şahıs : *-ım/-im, -um /-üm* : *Türk-üm*

II. Şahıs : *-sin/-sin, -sun/-sün*: *Türk-sün*

III. Şahıs : *ø, -dır /-dir; -tır /-tir*: *Türk-
-dur/-dür, -tur/-tür*

Çokluk I. Şahıs : *-ız /-iz, -uz /-üz* : *Türk-üz*

II. Şahıs : *-sınız/siniz* : *Türk-sünüz*

III. Şahıs : *-dırlar/-dirler* : *Türk-türler*

-dırlar/-dürler, -tırlar/-tirler, -turlar/-türler

Kırım Tatar Türkçesi:

-ım/-im : *Men Tatar-ım*

-siñ /-siñ : *Tatar-siñ*

ø, -dır /-dir; -tır /-tir: *Tatar-dır*

-mız /-miz : *Tatar-mız*

-sız /-siz, -sıñız /-siñiz: *Tatar-sıñız*

-dırlar/-dirler: *Tatar-lardır, adam-lardır*

Kırım Tatar Türkçesinde, ekin yuvarlak şekilleri pek kullanılmaz.

Görülen geçmiş zaman:

Türkiye Türkçesi:

Teklik I. Şahıs : *i-di-m*

II. Şahıs : *i-di-n*

III. Şahıs : *i-di*

Çokluk I. Şahıs : *i-di-k*

II. Şahıs : *i-di-niz*

III. Şahıs : *i-di-ler*

Kırım Tatar Türkçesi:

e-di-m dülber *e-di-m*

e-di-ñ yaxşı *degil e-di-ñ*

e-di qart *e-di*

e-di-k vetanda *e-di-k*

e-di-ñiz razı *e-di-ñiz*

e-di-ler oca *e-di-ler*

Türkiye Türkçesinde kullanılıştta ek fiil düşer ekleşme olur: *güzeldi, hastaydı, korkunçtu*. Kırım Tatar Türkçesinde, görülen geçmiş zamanda Türkiye Türkçesinin aksine ekleşme olmamaktadır.

Duyulan geçmiş zaman:

Türkiye Türkçesi:

Teklik I. Şahıs : *i-miş-im*

II. Şahıs : *i-miş-sin*

III. Şahıs : *i-miş*

Çokluk I. Şahıs : *i-miş-iz*

Kırım Tatar Türkçesi:

e-ken-im bala *eken-im*

e-ken-siñ dülber *eken-siñ*

e-ken yaxşı *eken*

e-ken-miz evde *eken-miz*

II. Şahıs : *i-miş-siniz* *e-ken-siñiz (siz)* *razı eken-siñiz (eken-siz)*

III. Şahıs : *i-miş-ler* *e-ken-ler* *oca eken-ler*

Türkiye Türkçesinde ek fiil genellikle eklesir: *akıllıymışım, ordaymış, değilmiş*. Kırım Tatar Türkçesinde, hem görülen, hem duyulan geçmiş zamanda Türkiye Türkçesinin aksine ekleşme olmamaktadır.

Şart:

Türkiye Türkçesi:	Kırım Tatar Türkçesi:	
Teklik I. Şahıs : <i>i-se-m</i>	<i>ol-sa-m</i>	oca <i>ol-sa-m</i> (hoca olsam)
II. Şahıs : <i>i-se-n</i>	<i>ol-sa-ñ</i>	dülber <i>ol-sa-ñ</i> (güzelsin)
III. Şahıs : <i>i-se</i>	<i>ol-sa</i>	kelin <i>ol-sa</i>
Çokluk I. Şahıs : <i>i-se-k</i>	<i>ol-sa-q</i>	razı <i>ol-sa-q</i>
II. Şahıs : <i>i-se-niz</i>	<i>ol-sa-ñız</i>	qart <i>ol-sa-ñız</i>
III. Şahıs : <i>i-se-ler</i>	<i>ol-sa-m</i>	yaxşı <i>ol-sa-lar</i>

Türkiye Türkçesinde “i-” fiili düşer ve ekleşme olur: *doğruysa, yalnızsam*.

Kırım Tatar Türkçesinde “ol-” fiili ile çekim yapılır ve ekleşme olmaz.

SIFATLAR

Sıfatlar da isim soylu kelimelerdir. Zamirler gibi sıfatlar da görevlerinden dolayı sıfat adını alırlar. Tek başına oldukları zaman isimdirler. Bir ismi niteler veya belirtirlerse sıfat olurlar.

Niteleme sıfatları, isimlerin önüne gelerek onun özelliklerini, vasıflarını niteleyen kelimelerdir.

Türkiye Türkçesi: *beyaz* (elbise), *yeşil* (ot), *yaramaz* (iş), *eski* (araba), *uzun* (zaman), *tatlı* (üzüm) gibi. Sıfatların üstünlük dereceleri *daha, en, pek, çok* zarflarıyla yapılır.

Kırım Tatar Türkçesi (aslı sıfatlar): *beyaz* (at), *yeşil, yaman, eski, uzun, tatlı, yengi, yaramay, yañı, dülber*. Sıfatların üstünlük dereceleri, *+caraq* eki ve *daa, eñ, pek*: *alçaq+çaraq, beyaz+caraq, daa qızıl, eñ yaxşı, pek dülber* gibi ek ve zarflarla yapılır.

Belirtme sıfatları, isimlerin önüne gelerek onları çeşitli yönlerden belirten sıfatlardır. İşaret sıfatlarında asıl sıfatlar her iki lehçede de aynı olmakla birlikte seyrek olarak kullanılan bazı sıfatlarda farklılık vardır.

İşaret sıfatları:

Türkiye Türkçesi:	Kırım Tatar Türkçesi:
<i>bu</i> (kitap)	<i>bu</i> (kitap)
<i>şu</i> (ev)	<i>şu</i> (ev)
<i>o</i> (vakit)	<i>o</i> (vaqıt)
<i>ol</i> (mahiler)	<i>anavı</i> < (ana o) <i>anavı evde</i> <i>munavı</i> < (mına o) <i>munavı evde</i> <i>munavı bu, manavı şu (evde); mundaki</i> (toy)
<i>şol</i> (cennet)	-
<i>işbu</i> (saat)	<i>işbu</i>

Aydar Memetov, gramer kitabında işaret sıfatlarına yer vermez. İşaret ve belirsizlik sıfatlarını zamir konusu ile birlikte ele alır ve işaret zamiri diye isimlendirir. Verdiği örneklerin hemen hepsi sıfat kullanımları ile ilgilidir: *Bu* yerden... balaban arıq keçe. *Bu* kitap maña pek tesir ete. Lâkin *bu* dubaradan iç xaberi olmasın. Çomaynı *şu* evde yaxşı etip siliştirir de ciberir edi. *Şu* oğlan Cevrie'nin çıqacaq vaqtını bilgen. Sayı sıfatlarını da sayı konusunda işlemiştir. (Memetov, 2006: 200-210; 211-216; 219-221).

Sayı Sıfatları:

Asıl sayı sıfatları:

Türkiye Türkçesi: *bir, iki, üç, ... elli, yetmiş, yüz, bin, ...* : *Altı araba, on iki elma*.

Kırım Tatar Türkçesi: *bir, eki üç, dört, beş, altı, yedi, yigirmi, elli, etmiş, yüz, bin, million, milliard*: *Altı araba, on eki elma*.

Sıra sayı sıfatları, aşağıdaki eklerle yapılır:

Türkiye Türkçesi: *+ncı/ +nci; +ıncı/ +ıncı; +uncu/ +üncü*: *bir+ıncı, iki+nci, üç+üncü, on+uncu, altı+ncı, bir+ıncı sınıf, beş+ıncı gün*

Kırım Tatar Türkçesi: +ncı/ +ncı; +ıncı/ +ıncı; +uncı/ +üncü: *bir+ıncı, eki+ncı, dörd+üncü, beş+ıncı, altı+ncı, doquz+ıncı, on+uncı.*

Kırım Tatar Türkçesinde +uncı/ +üncü ekinde yuvarlaklık uyumu yoktur. Diğer kullanımları Türkiye TT'si ile benzerlik göstermektedir.

Üleştirme sayı sıfatları bakımından, iki lehçe arasında hiçbir fark yoktur. TT ve Kırım Tatar Türkçesinde +ar/ +er; +şar/ +şer ekleri ile yapılır: *bir+er, iki+şer, yüz+er, bin+er (lira), bir+er, altı+şar, yedi+şer, on+ar (bala, qalem, erik).*

Kesir sayı sıfatları, nesnelere parçalarını ifade eden birer sayı grubudur.

Türkiye Türkçesi: *çeyrek, yarım, buçuk, beşte dört, altıda bir.*

Kırım Tatar Türkçesi: *çerik, yarım, buçuq, beşte dört (elma, ekmek), paranın beşte ikisi, altıda bir (çerik saat).*

Soru sıfatları, nesnelere soru yoluyla belirleyen sıfatlardır.

Türkiye Türkçesi: *kaç, hangi, ne, nice, neredeki, nasıl (iş).*

Kırım Tatar Türkçesi: *kaç (kitap), angi / qaysı, (hangi), ne, qaç, qaçıncı, qaydaki, qaçar, nedayın (nasıl).*

Soru sıfatlarının kullanımında da benzerlikler vardır. Kırım Tatar Türkçesinde "hangi" yerine "qaysı" da kullanılmaktadır.

Belirsizlik sıfatları

Bir talay belirsizlik sıfatı hariç diğerleri hemen hemen iki lehçede de aynıdır.

Türkiye Türkçesi: *bir, bütün, başka, bazı, her, kimi, çok, çoğu, hiç, falan, filan, falanca, filanca, az, fazla, birkaç, hiçbir, birçok, biraz.*

Kırım Tatar Türkçesi: *bir, bütün, cemi, bazı, er (her), bazı bir (talebeler), az, çoq, felan, qaysı bir (adam), bir qaç, erbir, biraz, bir talay (halq: bir miktar halk), bir taqım, bir çoq, bayağı (kuzu) gibi.*

ZAMİRLER

Zamirler isim soylu kelimelerdir. Bu isimler kişinin, nesnenin, varlığın yerine kullanıldıkları zaman zamir ismini alırlar. Bir bakıma üstlendikleri görevden dolayı zamir adını alırlar.

Şahıs zamirleri, Kırım Tatar Türkçesinde 1. teklik şahısta kelime başı b- > m- değişikliği ile 3. çokluk şahısta zamir "n"sinin kullanılmaması dışında her iki lehçede de aynıdır.

Türkiye Türkçesi:

Kırım Tatar Türkçesi:

Teklik : *ben sen o*

men sen o

Çokluk: *biz siz onlar*

biz siz olar

İşaret zamirleri, çokluk şahıslarda, Türkiye Türkçesinden farklı olarak zamir "n"si almamaktadır. Kırım Tatar Türkçesinde zamirler *mına* "işte" kelimesi ile güçlendirilmektedir: *mına şunu ketir. Mınavı (işte bu), anavı (işte o)* kelimeleri de işaret zamiri olarak kullanılmaktadır.

Türkiye Türkçesi:

Kırım Tatar Türkçesi:

bu şu o

bu şu o

bunlar şunlar onlar

bular şular olar

Dönüşlülük zamiri olarak Türkiye Türkçesinde *kendi*, Kırım Tatar Türkçesinde ise *öz* ya da *kendi* kelimeleri kullanılmakla birlikte daha çok *öz* kelimesi kullanılmaktadır.

Soru zamirleri:

Türkiye Türkçesi: *kim, ne, kaç, hangisi*

Kırım Tatar Türkçesi: *kim, ne, kaç, qayda, qaysı, qaçga, qaçıncısı*

Belirsizlik zamirlerinin kullanılmasında büyük bir benzerlik söz konusudur:

Türkiye Türkçesi:

Kırım Tatar Türkçesi:

kimse, herkes

kimse, erkes

kimi, kimisi

bir kim, bir kimse

biri, birisi, başkası, bazısı

birev, bazı, bazı bir, başqası, bazısı

hepimiz, hepsi, alayı

episi, bütün, cemi, alayı

bir kaç, birçoğu, birçoğumuz

birqaç

her biri, hiçbir

er bir, er kim, iç kim, iç kimse, iç bir kimse, iç biri

falan, filan, falanca, filanca

kaysı, qaysı bir

şey, şeyi, şeysi

bir şey, er şey, er bir şey

ZARFLAR

Zarflar yer, zaman, hâl ve miktar isimleridir. Sifatları, başka zarfları ve fiilleri onların önüne gelerek niteledikleri, açıkladıkları zaman zarf adını alırlar. Tek kullanıldıkları zaman birer isim soylu kelimedirler. Bunların da çeşitleri vardır.

Yer zarflarında bazı kelime farklılıkları olmakla birlikte kullanılışları aynıdır. Yalnız Aydar Memetov, yer tamlayıcılarını (dolaylı tümleçleri) da bu gruba dâhil etmiştir. (qayerde, qayda, qaydan, ne yerde, ne yerden, ne yerge gibi suallere cevap vereler. Misaller: *uzaqta, sağda, solda, öñda, yaqında, anda, mında, andan, mından*: *Ogde çınar teregi körüldi.* (Memetov, 2006: 280). Bu cümle öğeleri ile ilgili bir meseledir. Burada ele alınması doğru olmasa gerekir.

Türkiye Türkçesi: *ileri, geri, aşağı, yukarı, beri, içeri, dışarı, öte (git-), alt, yan, karşı, uzak, yakın (gel-)*

Kırım Tatar Türkçesi: *içeri, keri, yuqarı, tışarı, aşağı, üstte, arttan, ogden, yan yanaşa, evlaq (uzağa), iraq, tüben (aşağı)*

Zaman zarflarının çoğu iki lehçede de ortaktır. Bazı kelimeler iki lehçede farklı ise de kullanım biçimleri aynıdır.

Türkiye Türkçesi: *şimdi, yarın, dün, şimdicek, gündüz, gece, yazın, demin, er, geç, erken, daha, kışın, gene, yine, akşam, sabah, sabahleyin geceleyin, gündüzün, akşamleyin, şimdilik, artık, sonra, öğleyin, öğleleyin, ilki, yarın (gelecek).*

evvelâ, daima, hep, henüz, hâlâ, hemen, derhal, bazı, bazen, nihayet, ahir, ekseriya hâlen, mütemediyen.

Kırım Tatar Türkçesi: *şimdi, yarın, bugün, er küñ, küñüz, gece, tünevin (akşam), soñ soñra, keç, biltir (geçen yıl), kene, asla, endi, yaqında, yazın, qışın, erte, ertenden, saba, sabahleyin, akşamleyin, evelden, tezden, saba, kimerde (bazen).*

evel, daima, deral, tezden, bazen, şimdi (afu etiniz).

Hâl zarfları:

Bunlar hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Nasıllık, nicelik anlattıkları için pek çok isim hâl zarfı olarak kullanılabilir. Hâl zarflarının kullanılışında her iki lehçede de herhangi bir fark yoktur. Ancak bazı kelimeler farklıdır.

Türkiye Türkçesi: *iyi (yapmak), yavaş (gitmek), güzel (yazmak), güzel (konuşmak), dostça (söylemek).*

Kırım Tatar Türkçesi: *yavaş (ketmek), tezce (çaqmaq), emen, birden, vıznen, apansızdan, deral, beraber, zornen, bütünley, daima, esasen, insanca, arqadaşça, (ayıtdı), aqrın aqrın (yavaş yavaş keldi).*

Azlık çokluk zarfları:

Bunlar miktar ve derece bildirirler, sayıca azdırlar. Azlık çokluk zarfları iki lehçede de aynıdır.

Türkiye Türkçesi: *en, daha, pek, çok, az, biraz, gayet, fazla, son derece, fevkalâde*

Kırım Tatar Türkçesi: *eñ, çoq, pek, az, biraz, ğayet, olduqça, soñ derece, fevqulade, pek çoq, defalarca, qat (üç qat ziyede), tekraran (biraz), azaçiq, az azdan, bayağı, ep eyi(ce), ziyadesinen, birley birley (teker teker), az buçuq, bir talay (bir miktar), artqaçinen (fazlasıyla), qadar, qısmen, siyrek, bütünley.*

Soru zarfları:

Türkiye Türkçesi: *hani, nasıl, ne, ne denli, ne biçim, neden, nereden, ne kadar, nice, niçin.*

Kırım Tatar Türkçesi: *nasıl, qaysı "hangi", neday "nasıl", neden, qayda, qaydan, ne kadar, ne dep "niçin", neçün, nişlep, nege "neye", neçe, ne, nedayın "nasıl", qaçan, ne vaqıt, ne vaqıtqaça "ne zamana kadar".*

Kırım Tatar Türkçesinde görüldüğü gibi soru zarflarında Türkiye Türkçesine göre farklı kelimeler bulunmaktadır.

Belirsizlik bildiren zarflar:

Kırım Tatar Türkçesinde farklı olarak verilen *yaqın, bar yoq, qararnen, taxminen, tamam* kelimeleri, verilen örneklerde de görüldüğü gibi sıfattır, zarf değildir. *Toyga özge yaqın adam keldi; Bazardan beş kilo bar yok alma aldım; Saat qararnen beş edi. Taxminen beş küñden soñ iş başlancaq; Saba saat on qararlarında aqam işten acele qaytıp keldi* (Memetov, 2006: 27)

EDATLAR (MÜNASEBETÇİLER) (yardımcı sözler)

Cümle başı edatları, cümleleri mana bakımından birbirine bağlayan edatlardır:

Fakat ifadesi taşıyanlar: Türkiye Türkçesi: *fakat, ama, lâkin, ancak, yalnız.*

Kırım Tatar Türkçesi: *faqat, amma, lâkin, ancaq, tek "fakat".*

Eğer ifadesi taşıyanlar: Türkiye Türkçesi: *eğer, şayet*.

Kırım Tatar Türkçesi: *eğer*.

Gerçi ifadesi taşıyanlar: Türkiye Türkçesi: *gerçi, vakıa, her ne kadar*.

Çünkü ifadesi taşıyanlar: Türkiye Türkçesi: *çünkü, zira*. Kırım Tatar Türkçesi: *çünki*.

Sonuç ve açıklama ifade edenler:

Türkiye Türkçesi: *meğer binaenaleyh, öyle ki, oysaki, şöyle ki, nitekim, hâlbuki, kaldı ki, üstelik, belki, hatta, imdi, yani, mamafileh, zaten, bari, keza, hakeza, kezalik, keşke, bilhassa, demek, demek ki, şu hâlde, öyleyse, özellikle*.

Kırım Tatar Türkçesi: *meger, atta, albuki, belki (de), belkim*.

Benzerlik ifade edenler:

Türkiye Türkçesi: *âdeta, sanki, nasıl ki, güya, nitekim, tıpkı*.

Kırım Tatar Türkçesi: *dersiñ "sanki", güya, sanki, tıpqı*.

Şart ve derece ifadesi olanlar:

Türkiye Türkçesi: *tek, yeter ki, međerki, velev, velev ki, ta ki, illa, illaki*.

Kırım Tatar Türkçesi: *meğer*.

Zıtlık ifade edenler:

Türkiye Türkçesi: *yoksa, aksi hâlde, aksi takdirde*.

Kırım Tatar Türkçesi: *yoksa, mademki*.

Sona gelen edatlar:

Türkiye Türkçesi: *dahi, da/de, ise, ki, bile, değil*.

Kırım Tatar Türkçesi: *da/de*.

Son çekim edatları:

Türkiye Türkçesi: *ile, için, şunun için, gibi, kadar, göre, nazaran, maada, dolayı, ötürü, ait, üzere, üzere, beri, gayri, böyle, önce, evvel, sonra, geri, karşı, doğru, diye, sıra, yana, taraf, başka, dair, rağmen, değil, dek, öte*.

Kırım Tatar Türkçesi:

Asıl münasebetçiler: *ile, için, kibi, taba "doğru", kadar, berli "beri"*.

İsim münasebetçiler: *taraf, orta, tışarı, evel, gayrı, soñ, soñra, boyunca "göre", sayın "her", qarşı, doğru, başqa, ötrü, üzere, misal için, ait, dair, -nen vasıta eki*.

Fiil münasebetçiler: *köre, yaraşa, baqıp, başlap, çekip, baqqanda, ara, dep "diye, için", başlap "itibaren", aldın "-den önce"*

Son çekim edatı gibi kullanılan yardımcı kelimeler:

Türkiye Türkçesi: *hakkında, yüzden, yüzünden, üzerine, yandan, taraftan, bakıma, yönde, cihetten, süratle, suretiyle, veçhile, sebeple, dolayısıyla*.

Kırım Tatar Türkçesi: *aqqında, sayesinde, üstüne, üstünde, üstünden, üzerine, bundan gayrı, bundan evel, qarşı (Talebeler sınıfqa kirip ocasınıñ qarşısına oturdı.), tüb (-üne, -ünde, -ünden "dibine"), (Qapı tübünde mışıq yata.), og "ön", arqa, yan, iç (Dostumnen kitaphane içinde körüştik.) , zarfında, orta, ara (Balalar tekerler اساسına kirip oynaylar.), baş (Babam stol başına oturdı.), dep (Toplaşuv olacaq dep erte keldim.) Memetov, 2006: 294-301).*

tüb, og, arka, yan, iç, orta, ara, baş, dep gibi kelimelere Memetov'un edat kullanışı diye verdiği örnekler edat değil, kelimelerin normal isim kullanımlarını göstermektedirler.

Edatlar konusunda iki lehçe arasında büyük bir benzerlik vardır. Birçok edat ortaktır. Türkiye Türkçesi daha işlek bir lehçe olduğu için daha fazla edata sahiptir. Bunun dışında Kırım Tatar Türkçesinde farklı edatlar da vardır: *ara, dep, berli, başlap, aldın, sayın, taba* gibi.

Memetov, edatları cümle öğeleri arasında alaka kurmalarından dolayı münasebetçi olarak adlandırır. Mana ve türeme şekillerine göre de asıl, isim ve fiil münasebetçiler şeklinde sınıflar (Memetov, 2006: 288-290).

BAĞLAÇLAR (BAĞLAYICILAR)

Sıralama bağlaçları (Tizme bağlayıcılar):

Türkiye Türkçesi: *ve, ile, da / de, ilâ*.

Kırım Tatar Türkçesi: *ve, ile / -le, da / de, em < hem "ve", ise, bir de, yani*.

Denkleştirme bağlaçları:

Türkiye Türkçesi: *veya, yahut, veyahut, ya da*.

Kırım Tatar Türkçesi: *veya, yahut, veyahut, ya da, yani*.

Karşılaştırma bağlaçları (Ayrıncı bağlayıcılar):

Türkiye Türkçesi: *ya...ya, hem...hem, ne...ne, da...da, ister...ister, kâh...kâh, bir...bir, ha...ha, gerek...gerek, bazı...bazı, bazen...bazen, kimi...kimi*.

Kırım Tatar Türkçesi: *ya... ya, em < hem...em...(de), em...ve em de, ne...ne, da...da, ister...ister, kâ...ka (<kâh), bazen...bazen*.

Bağlaç durumundaki edatlar ve kelimeler de küçük farklar dışında iki lehçede tamamen benzerlik gösterir.

ÜNLEMLER (NİDALAR)

Bunlar duyguları; sevinç heyecan, nefret, öfke, acı gibi ruh hâllerini ifade eden edatlardır.

Duygu ve heyecan ifade edenler:

Türkiye Türkçesi: *ah, vah, eyvah, ay, oh, vay, oy, of, öf, heyhat, haşa, püf, tu, aferin, yuh, yuha, pat, küt, miyav, hop, haydi, hoş, pist*.

Kırım Tatar Türkçesi: *ah, eh, oh, vay, ey, o-o!, a-a!, e-e, ey-ey, fu, no, no-na, tirrr, qay, çin-çin, quş-quş, pis, pis, pist*.

Bu tür ünlemlerde iki lehçe arasında benzer ünlemler olduğu gibi farklı ünlemler de vardır.

Seslenme ünlemleri:

Türkiye Türkçesi: *a, ay, ey, hey, ya, yahu, a be, be, bre, be hey, ulan, hu*.

Memetov ve Yüksel bu bölüme yer vermemişler ama Kırım Tatar Türkçesinde de buna benzer seslenmeler mutlaka vardır.

FİLLER

Fiilde kipler (Meyiller)

Bir iş, oluş, hareket, durum bildiren kelimelere fiil denir. *gel-, gör-, düşün-, oku-* gibi.

Zamanlar:

Bildirme (Haber) Kipleri (KTT İkâye)

Şimdiki zaman (Şimdiki daimi zaman)

Belirli geçmiş zaman (Sade geçen zaman vasıtasız)

Belirsiz geçmiş zaman (Sade geçen zaman vasıtalı)

Gelecek zaman (Gelecek zaman katiy)

Geniş zaman (Gelecek zamanın daimi şekli)

İstek (tasarlama) kipleri (Mailleri)

Emir (Emir)

İstek (İstek)

Gereklilik (Gerek)

Dilek-şart (Şart)

Zaman çekimlerinde kullanılan şahıs ekleri

1. Grup şahıs zamiri kökenli şahıs ekleri:

Türkiye Türkçesi:	Kırım Tatar Türkçesi:
Teklik I. Şahıs : <i>ben</i> <i>-ım/ / -im; -um/ -üm</i>	<i>men</i> <i>-m, -ım/ / -im</i>
II. Şahıs : <i>sen</i> <i>-sın/ -sin</i>	<i>sen</i> <i>-sıñ/ -siñ</i>
III. Şahıs : <i>o</i> ---	<i>o</i> ---
Çokluk I. Şahıs : <i>biz</i> <i>-ız/ -iz; -uz/ -üz</i>	<i>biz</i> <i>-mız/ -miz</i>
II. Şahıs : <i>siz</i> <i>-sınız/ -sınız; -sunuz/ -sünüz</i>	<i>siz</i> <i>-sı(ñı)z/ -si(ñi)z</i>
III. Şahıs : <i>onlar</i> <i>-lar/ -ler</i>	<i>olar</i> <i>-lar / -ler</i>

2. Grup iyelik kökenli şahıs ekleri:

Türkiye Türkçesi:	Kırım Tatar Türkçesi:
Teklik I. Şahıs : <i>ben</i> <i>-m</i>	<i>men</i> <i>-m</i>
II. Şahıs : <i>sen</i> <i>-n</i>	<i>sen</i> <i>-ñ</i>
III. Şahıs : <i>o</i> ---	<i>o</i> ---
Çokluk I. Şahıs : <i>biz</i> <i>-k</i>	<i>biz</i> <i>-q</i>

II. Şahıs : siz	-nız/ -niz, -nuz/-nüz	siz	-ñız/ -ñiz
III. Şahıs : onlar	-lar/-ler	olar	-lar / -ler

Şahıs eklerinin yuvarlak ünlülü şekilleri Kırım Tatar Türkçesinde kullanılmaz.

Bildirme (Haber) Kipleri

Belirli geçmiş zaman (Sade geçmiş zaman vasıtasız):

Türkiye Türkçesinde *-dı /-di; -du / -dü; -tı /-ti; -tu /-tü* ekleri, Kırım Tatar Türkçesinde ise bu eklerin düz ünlülü şekilleriyle (*-dı /-di; -tı / -ti*) yapılıdır.

TT:	KTT:	
Teklik I. Şahıs : yaz-dı-m	yaz-dı-m	tüş-ti-m
II. Şahıs : yaz-dı-n	yaz-dı-ñ	tüş-ti-ñ
III. Şahıs : yaz-dı	yaz-dı	tüş-ti
Çokluk I. Şahıs : yaz-dı-k	yaz-dı-q	tüş-ti-k
II. Şahıs : yaz-dı-nız	yaz-dı-ñız	tüş-ti-ñiz
III. Şahıs : yaz-dı-lar	yaz-dı-lar	tüş-ti-ler
	yaz-ma-dı-lar mı?	yaz-ma-dı-lar mı?

Belirsiz geçmiş zaman (Sade geçmiş zaman vasıtalı)

TT: <i>-miş/ -miş; -muş/ -müş</i>	KTT: <i>-ğan/-gen; -qan/ ken</i>	
Teklik I. Şahıs : yaz-mış-ım	yaz-ğan-ım	uç-qan-ım
II. Şahıs : yaz-mış-sın	yaz-ğan-sıñ	uç-qan-sıñ
III. Şahıs : yaz-mış	yaz--ğan	uç-qan
Çokluk I. Şahıs : yaz-mış-ız	yaz-ğan-mız	uç-qan-mız
II. Şahıs : yaz-mış-sınız	yaz-ğan-sı(ñı)z	uç-qan-sı(ñı)z
III. Şahıs : yaz-mış-lar	yaz-ğan-lar	uç-qan-lar

Geniş zaman (Gelecek zaman daimi):

TT: <i>-r, -ır/ -ir; -ur/-ur; -ar/ -er</i>	KTT: <i>-r, -ır/ -ir; -ar/ -er</i>	
Teklik I. Şahıs : yaz-ar-ım	yaz-ar-ım	kör-er-ım
II. Şahıs : yaz-ar-sın	yaz-ar-sıñ	kör-er-sıñ
III. Şahıs : yaz-ar	yaz-ar	kör-er
Çokluk I. Şahıs : yaz-ar-ız	yaz-ar-mız	kör-er-miz
II. Şahıs : yaz-ar-sınız	yaz-ar-sı(ñı)z	kör-er-sı(ñı)z
III. Şahıs : yaz-ar-lar	yaz-ar-lar	kör-er-ler

Geniş zamanın olumsuzu her iki lehçede de *-ma/-me; -maz/ -mez* ekleriyle yapılıdır:

TT:	KTT:	
Teklik I. Şahıs : yaz-ma-m	yaz-ma-m	
II. Şahıs : yaz-maz-sın	yaz-maz-sıñ	
III. Şahıs : yaz-ma	yaz-maz	
Çokluk I. Şahıs : yaz-ma-y-ız	yaz-ma-muz	
II. Şahıs : yaz-maz-sınız	yaz-maz-sı(ñı)z	
III. Şahıs : yaz-maz-lar	yaz-maz-lar	

Şimdiki zaman (I. Tip):

TT: <i>-yor</i>	KTT: <i>-a / -e, ünlü ile kelimelerde -y</i>		
Teklik I. Şahıs : yaz- ı-yor-um	yaz- a-m	oqu-y-ım	işle-y-ım
II. Şahıs : yaz- ı-yor-sun	yaz- a-sın	oqu-y-sıñ	işle-y-sıñ
III. Şahıs : yaz- ı-yor	yaz- a	oqu-y	işle-y
Çokluk I. Şahıs : yaz- ı-yor-uz	yaz- a-mız	oqu-y-mız	işle-y-miz
II. Şahıs : yaz- ı-yor-sunuz	yaz- a-sı(nı)z	oqu-y-sı(ñı)z	işle-y-sı(ñı)z
III. Şahıs : yaz- ı-yor-lar	yaz- a-lar	oqu-y-lar	işle-y-ler

yaz-mı-yor-um yaz-ma-y-ım oqu-ma-y-sñ işle-me-y-ler

"Yalı boyu" adı verilen bölgelerle birlikte Kırımlı yazarlardan birçoğu -yor ekini kullanmayı tercih etmektedirler. Halkın dilinde yaşayan bu ekin gramer kitaplarında da yer alması gerekirdi. Mesela,

"Mahzende bir gaz fuçısı patlıyor

Yangın büyük adımlarla atlıyor

Kundakçılar da vira kundaklıyor

Her gün yeni bir mahalle yanıyor" Cemil Kermencikli (Kermencikli, 2005: 63)

"Bu namda kırk emmi tefrika yapmak istiyorum. Bizim *Tercüman* dahi kitapçı ve naşir Jozef himmetiyle münteşir oluyor. Mukaddemce Kafkasya'ya vaki olmuş seyahatim hatıra geliyor (Gaspıralı 2002: 277- 278).

Şimdiki zaman (II. Tip):

Olayın kesin olarak başladığını ve devam etmekte olduğunu bildirir.

TT: (-makta/-mekte)

KTT: (Devamlı) (-makta/-mekte)

Teklik I. Şahıs : *yaz-makta- y-ım*

yaz-makta-m

II. Şahıs : *yaz-makta-sın*

yaz-makta-sñ

III. Şahıs : *yaz-makta*

yaz-makta

Çokluk I. Şahıs : *yaz-makta-yız*

yaz-makta-mız

II. Şahıs : *yaz-makta-sınız*

yaz-makta-sı(ñu)z

III. Şahıs : *yaz-makta-lar*

yaz-makta-lar

Yarın gelmekteyim olmaz.

Gelecek zaman (Kati gelecek zaman):

TT: -acak /-ecek KTT: -acaq/ -ecek; ünlü ile biten fiillerle -ycaq/ -ycek (*yaz-ma-y-cağ-ım*)

Teklik I. Şahıs : *yaz-acağ-ım*

yaz-acağ-ım

II. Şahıs : *yaz-acak-sın*

yaz-acaq-sñ

III. Şahıs: *yaz-acak*

yaz-acaq

Çokluk I. Şahıs: *yaz-acağ-ız*

yaz-acaq-mız

II. Şahıs : *yaz-acak-sınız*

yaz-acaq-sı(ñu)z

III. Şahıs: *yaz-acak-lar*

yaz-acaq-lar

İstek (Tasarlama) Kipleri

Emir Kipi:

TT: (Ek yoktur)

KTT: (Ek yoktur)

Teklik I. Şahıs : ---

yaz-a-yım

kör-e-yim

II. Şahıs : *yaz*

yaz

kör

III. Şahıs : *yaz-sın*

yaz- sın

kör-sin

Çokluk I. Şahıs : ---

yaz-a-yıq

kör-e-yik

II. Şahıs : *yaz- ın (-ınız)*

yaz-ıñ(ız)

kör-üñ(üz)

III. Şahıs : *yaz-sın-lar*

yaz-sın-lar

kör-sün-ler

İstek Kipi:

TT: -a /-e

KTT: -a /-e

Teklik I. Şahıs : *yaz-a-y-ım*

yaz-a-yım

II. Şahıs : *yaz-a-sın*

III. Şahıs : *yaz-a*

Çokluk I. Şahıs : *yaz-a-lım*

yaz-a-yıq

II. Şahıs : *yaz-a-sınız*

III. Şahıs : *yaz-a-lar*

yaz-a-lar

Dilek – şart Kipi

TT: (-sa / -se)	KTT: (-sa / -se)
Teklik I. Şahıs : yaz- sa- m	yaz- sa- m
II. Şahıs : yaz-sa-n	yaz- sa- ñ
III. Şahıs : yaz-sa	yaz- sa
Çokluk I. Şahıs : yaz-sa-k	yaz-sa-q
II. Şahıs : yaz-sa-nız	yaz- sa- ñız
III. Şahıs : yaz-sa-lar	yaz-sa-lar

Gereklilik Kipi:

TT: -malı /-meli	KTT: -malı /-meli
Teklik I. Şahıs : yaz-malı-y-ım	yaz- malı-m
II. Şahıs : yaz- malı -sın	yaz- malı-sıñ
III. Şahıs : yaz-malı	yaz- malı
Çokluk I. Şahıs : yaz-malı-y-ız	yaz-malı-mız
II. Şahıs : yaz-malı-sınız	yaz-malı-sı(ñı)z
III. Şahıs : yaz-malı-lar	yaz-malı-lar

Zühal Yüksel'in *ayt-maq kereg-im* diye gerek fiili ile verdiği II. tip gereklik Türkiye Türkçesinde ağızlarda da vardır. Ama *maña turmaq kerek* şeklinde III. tip olarak verdiği gereklik kipini (Yüksel 2007: 854-855) gereklik ifade eden cümle olarak almak gerekir. Bunu gereklik kipi olarak değerlendirmek, biraz zorlamadır. A. Memetov da gramerinde bunlara yer vermez.

Olumsuz (negatif) fiiller:

Fiil çekimlerinde olumsuzluk şekli bütün çekimlerde fiil kökü ile zaman ve kip eki arasına *-ma / -me* olumsuzluk ekinin getirilmesi ile yapılır. Bu bakımdan Türkiye Türkçesi ile Kırım Tatar Türkçesi arasında bir fark yoktur. *yaz -ma -dı -m* gibi.

Fiillerin Birleşik (Mürekkep) Çekimleri

Bildirme (Haber) Kiplerinin Hikâye Birleşik Zamanı

Belirli geçmiş zamanın hikâyesi:

Kırım Tatar Türkçesinde, belirli geçmiş zamanın hikâye şeklinin çekimi yoktur.

TT: -dı/-di-y-dı-m

Teklik I. Şahıs : yaz- dı-y-dı-m

II. Şahıs : yaz- dı-y-dı-n

III. Şahıs : yaz- dı-y-dı

Çokluk I. Şahıs : yaz- dı-y-dı-k

II. Şahıs : yaz- dı-y-dı-nız

III. Şahıs : yaz- dı-lar-dı

Belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi (Sade geçen zaman vasıtalı):

TT: -muş/-miş + -tı

KTT: -ğan/-gen e-di

Teklik I. Şahıs : yaz- muş-tı-m

yaz- ğan e-di-m

II. Şahıs : yaz- muş-tı-n

yaz- ğan e-di-ñ

III. Şahıs : yaz- muş-tı

yaz- ğan e-di

Çokluk I. Şahıs : yaz- muş-tı -k

yaz- ğan e-di-k

II. Şahıs : yaz- muş-tı -nız

yaz- ğan e-di-ñiz

III. Şahıs : yaz- muş-lar -dı

yaz- ğan e-di-ler

Geniş zamanın hikâyesi (Vasitasız geçen devamlı tekrar):

TT: -r , -ar/ -er + -dı

KTT: -r , -ır/ -ir; -ar / -er e-di

Teklik I. Şahıs : yaz- ar -dı-m

yaz- ar e-di-m

II. Şahıs : yaz- ar -dı-n

yaz- ar e-di-ñ

III. Şahıs : yaz- ar -dı

yaz- ar e-di

Çokluk I. Şahıs : yaz- ar -dı-k

yaz- ar e-di-k

II. Şahıs : yaz- ar-dı -nız	yaz- ar e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz- ar-lar-dı	yaz- ar e-di-ler
Olumsuzu: yaz-maz-dı-m	yaz-maz e-di-m

Şimdiki zamanın hikâyesi:

TT: -yor + -du /- dü	KTT: - a /-e + e-di
Teklik I. Şahıs : yaz- ı-yor -du -m	yaz- a e-di-m
II. Şahıs : yaz- ı-yor -du -n	yaz- a e-di-ñ
III. Şahıs : yaz- ı-yor -du	yaz- a e-di
Çokluk I. Şahıs : yaz- ı-yor -du -k	yaz- a e-di-k
II. Şahıs : yaz- ı-yor -du -nuz	yaz- a e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz- ı-yor -lar -dı	yaz- a e-di-ler

Kesin şimdiki zaman hikâyesi:

TT: -makta/-mekte i-di	KTT: -maқта/-mekte e-di
Teklik I. Şahıs : yaz- makta i-di-m	yaz- maқта e-di-m
II. Şahıs : yaz- makta i-di-n	yaz- maқта e-di-ñ
III. Şahıs : yaz- makta i-di	yaz- maқта e-di
Çokluk I. Şahıs : yaz- makta i-di-k	yaz- maқта e-di-k
II. Şahıs : yaz- makta i-di-niz	yaz- maқта e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz- makta i-di-ler	yaz- maқта e-di-ler

Gelecek zamanın hikâyesi (Vasıtasız):

TT: -acak/ -ecek + -tı	KTT: -acaq/ -ecek e-di
Teklik I. Şahıs : yaz- acak-tı-m	yaz- acaq e-di-m
II. Şahıs : yaz- acak-tı-n	yaz- acaq e-di-ñ
III. Şahıs : yaz- acak-tı	yaz- acaq e-di
Çokluk I. Şahıs : yaz- acak-tı-k	yaz- acaq e-di-k
II. Şahıs : yaz- acak-tı-nız	yaz- acaq e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz- acak-lar-dı	yaz- acaq e-di-ler

Geniş zamanın hikâyesi (Vasıtasız geçmiş devamlı tekrar):

TT: -r , -ar/ -er + -dı	KTT: -r, -ır/ -ir; -ar / -er e-di
Teklik I. Şahıs : yaz- ar -dı-m	yaz- ar e-di-m
II. Şahıs : yaz- ar -dı-n	yaz- ar e-di-ñ
III. Şahıs : yaz- ar-dı	yaz- ar e-di
Çokluk I. Şahıs : yaz- ar-dı-k	yaz- ar e-di-k
II. Şahıs : yaz- ar-dı -nız	yaz- ar e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz- ar-lar-dı	yaz- ar e-di-ler
Olumsuzu: yaz-maz-dı-m	yaz-maz e-di-m

İstek (Tasarlama) Kiplerinin Hikâye Birleşik Zamanı

Emir kipinin hikâyesi: Her iki lehçede de emir kipinin hikâye şekli yoktur.

İstek kipinin hikâyesi:

TT: -a/e -y-di	KTT: -ğay/-gey; -qay/-key -di
Teklik I. Şahıs : yaz- a-y -dı-m	yaz-ğay-dı-m (yaz-ğay e-di-m)
II. Şahıs : yaz- a-y -dı-n	yaz-ğay-dı-ñ
III. Şahıs : yaz- a-y-dı	yaz-ğay-dı
Çokluk I. Şahıs : yaz- a-y-dı-k	yaz-ğay-dı-q
II. Şahıs : yaz- a-y-dı -nız	yaz-ğay-dı-ñiz

III. Şahıs : yaz- a-y-dı-lar yaz- ar e-di-ler
yaz-a-lar-dı yaz-ğay-dı-lar

Gereklilik kipinin hikâyesi:

TT: -malı-y-dı KTT: -malı e-di
Teklik I. Şahıs : yaz-malı-y-dı-m yaz-malı e-di-m
II. Şahıs : yaz-malı-y-dı-n yaz-malı e-di-ñ
III. Şahıs : yaz-malı-y-dı yaz-malı e-di
Çokluk I. Şahıs : yaz-malı-y-dı-k yaz-malı e-di-k
II. Şahıs : yaz-malı-y-dı-nız yaz-malı e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz-malı-y-dı-lar, yaz-malı-lar-dı yaz-malı e-di-ler

Şart kipinin hikâyesi:

TT: -sa-y-dı KTT: -sa e-di
Teklik I. Şahıs : yaz-sa-y-dı-m yaz-sa e-di-m
II. Şahıs : yaz-sa-y-dı-n yaz-sa e-di-ñ
III. Şahıs : yaz-sa-y-dı yaz-sa e-di
Çokluk I. Şahıs : yaz-sa-y-dı-k yaz-sa e-di-k
II. Şahıs : yaz-malı-y-dı-nız yaz-sa e-di-ñiz
III. Şahıs : yaz-sa-y-dı-lar, yaz-sa-lar-dı yaz-sa e-di-ler

Bildirme (Haber) Kiplerinin Rivayet Birleşik Zamanı

Belirli geçmiş zamanın rivayeti, her iki lehçede de yoktur.

Belirsiz geçmiş zamanın rivayeti (Vasıtalı Çoktan Geçken Zaman):

TT: -muş/-miş + -muş KTT: -ğan/-gen e-ken
Teklik I. Şahıs : yaz- muş-muş-ım yaz- ğan e-ken-ım
II. Şahıs : yaz- muş-muş-sın yaz- ğan e-ken-siñ
III. Şahıs : yaz- muş-muş yaz- ğan e-ken
Çokluk I. Şahıs : yaz- muş-muş -ız yaz- ğan e-ken-miz
II. Şahıs : yaz- muş-muş -sınız yaz- ğan e-ken-s(iñ)iz
III. Şahıs : yaz- muş-muş-lar yaz- ğan e-ken-ler

Geniş zamanın rivayeti (Geçken devamlı tekrar vasıtalı)

TT: -r , -ar/-er + -muş KTT: -r, -ar / -er e-ken
Teklik I. Şahıs : yaz- ar -muş-ım yaz- ar e-ken-ım
II. Şahıs : yaz- ar -muş-sın yaz- ar e-ken-siñ
III. Şahıs : yaz- ar -muş yaz- ar e-ken
Çokluk I. Şahıs : yaz- ar -muş-ız yaz- ar e-ken-miz
II. Şahıs : yaz- ar -muş-sunuz yaz- ar e-ken-s(iñ)iz
III. Şahıs : yaz- ar -lar-muş yaz- ar e-ken-ler
Olumsuzu: yaz-maz-muş yaz-maz e-ken

Şimdiki zamanın rivayeti:

TT: -yor + -muş /- müş KTT: - a / -e , -y eken
Teklik I. Şahıs : yaz- t-yor -muş -ım yaz- a e-ken-ım
II. Şahıs : yaz- t-yor -muş -sın yaz- a e-ken-siñ
III. Şahıs : yaz- t-yor -muş yaz- a e-ken
Çokluk I. Şahıs : yaz- t-yor -muş-uz yaz- a e-ken-miz
II. Şahıs : yaz- t-yor -muş-sunuz yaz- a e-ken-s(iñ)iz
III. Şahıs : yaz- t-yor-lar -muş yaz- a e-ken-ler

Gelecek zamanın rivayeti (Kelecek-keçken zaman maksat fiili vasıtalı)

TT: -acak/-ecek + -miş KTT: -acaq / -ecek; -ycaq/-ycek -e-ken

- Teklik I. Şahıs : *yaz- acak-muş-ım* *yaz-acak e-ken-ım ; topla-ycaq e-ken-ım*
 II. Şahıs : *yaz- acak-muş-sın* *yaz-acak e-ken-siñ*
 III. Şahıs : *yaz- acak-muş* *yaz-acak e-ken*
 Çokluk I. Şahıs : *yaz- acak-muş-ız* *yaz-acak e-ken-miz*
 II. Şahıs : *yaz- acak-muş-sınız* *yaz-acak e-ken-s(iñ)ız*
 III. Şahıs : *yaz- acak-lar-muş* *yaz-acak e-ken-ler*

İstek (Tasarlama) Kiplerinin Rivayet Birleşik Zamanı

Emir kipinin rivayeti, her iki lehçede de yoktur.

İstek kipinin rivayeti:

Kırım Tatar Türkçesinde istek kipinin rivayet şekli yoktur.

TT: *-a/-e -y-muş/-miş*

- Teklik I. Şahıs : *yaz- a-y -muş-ım*
 II. Şahıs : *yaz- a-y -muş-sın*
 III. Şahıs : *yaz- a-y-muş*
 Çokluk I. Şahıs : *yaz- a-y-muş-ız*
 II. Şahıs : *yaz- a-y-muş -sınız*
 III. Şahıs : *yaz- a-y-lar-muş*

Gereklilik kipinin rivayeti:

TT: *-malı/-meli-y-muş*

KTT: *-maq/ -mek kerek eken*

- Teklik I. Şahıs : *yaz-malı-y-muş-ım* *yaz-maq kerek eken-ım*
 II. Şahıs : *yaz-malı-y-muş-sın* *yaz-maq kerek eken-siñ*
 III. Şahıs : *yaz-malı-y-muş* *yaz-maq kerek eken*
 Çokluk I. Şahıs : *yaz-malı-y-muş-ız* *yaz-maq kerek eken-miz*
 II. Şahıs : *yaz-malı-y-muş-sınız* *yaz-maq kerek eken-si(ñi)z*
 III. Şahıs : *yaz-malı-lar-muş* *yaz-maq kerek eken-ler*

Şart kipini rivayeti:

Kırım Tatar Türkçesinde şart kipinin rivayet şekli yoktur

TT: *- sa / - se-y-muş*

- Teklik I. Şahıs : *yaz- sa-y-muş-ım*
 II. Şahıs : *yaz- sa-y-muş-sın*
 III. Şahıs : *yaz- sa-y-muş*
 Çokluk I. Şahıs : *yaz- sa-y-muş-ız*
 II. Şahıs : *yaz- sa-y-muş-sınız*
 III. Şahıs : *yaz- sa- lar-muş*

Bildirme (Haber) Kiplerinin Şart Birleşik Zamanı

Kırım Tatar Türkçesinde, belirli geçmiş zamanın (TT: *-dı/-di-y -sa: yaz-dı-y-sa*), şimdiki zamanın (TT: *-yor +sa: yaz-ıyor-sa-m*) ve geniş zamanın şart (TT: *-r; -ar/-er + sa: yaz-ar-sa-m*) şekilleri yoktur.

Belirsiz geçmiş zamanın şartı:

TT: *-muş /-miş; -muş/-müç +sa*

KTT: *-ğan / -gen; -qan/-ken ol-sa*

- Teklik I. Şahıs : *yaz-muş-sa-m* *yaz-ğan ol-sa-m*
 II. Şahıs : *yaz-muş-sa-n* *yaz-ğan ol-sa-ñ*
 III. Şahıs : *yaz-muş-sa* *yaz-ğan ol-sa*
 Çokluk I. Şahıs : *yaz-muş-sa-k* *yaz-ğan ol-sa-q*
 II. Şahıs : *yaz-muş-sa-nız* *yaz-ğan ol-sa-ñız*
 III. Şahıs : *yaz-muş-lar-sa* *yaz-ğan ol-sa-lar*

Gelecek zamanın şartı:

TT: <i>-acak/-ecek + -sa</i>	KTT: <i>-acaq / -ecek ol-sa</i>
Teklik I. Şahıs : <i>yaz-acak-sa-m</i>	<i>yaz-acaq ol-sa-m</i>
II. Şahıs : <i>yaz-acak-sa-n</i>	<i>yaz-acaq ol-sa-ñ</i>
III. Şahıs : <i>yaz-acak-sa</i>	<i>yaz-acak ol-sa</i>
Çokluk I. Şahıs : <i>yaz-acak-sa-k</i>	<i>yaz-acaq ol-sa-q</i>
II. Şahıs : <i>yaz-acak-sa-nız</i>	<i>yaz-acaq ol-sa-ñız</i>
III. Şahıs : <i>yaz-acak-lar-sa</i>	<i>yaz-acaq ol-sa-lar</i>

İstek (Tasarlama) Kiplerinin Şart Birleşik Zamanı

Türkiye Türkçesi ve Kırım Tatar Türkçesinde, emir, istek ve şart kiplerinin şart birleşik zaman şekilleri yoktur. Ayrıca, Kırım Tatar Türkçesinde gereklilik kipinin şart birleşik zamanı da bulunmamaktadır.

Gereklilik kipinin şartı:

TT: <i>-malı/-meli-y-sa</i>
Teklik I. Şahıs : <i>yaz-malı-y-sa-m</i>
II. Şahıs : <i>yaz-malı-y-sa-n</i>
III. Şahıs : <i>yaz-malı-y-sa</i>
Çokluk I. Şahıs : <i>yaz-malı-y-sa-k</i>
II. Şahıs : <i>yaz-malı-y-sa-nız</i>
III. Şahıs : <i>yaz-malı-lar-sa</i>

Görüldüğü gibi, her iki lehçede de fiil çekimleri büyük benzerlikler göstermektedir. Kırım Tatar Türkçesinin sadece belirsiz geçmiş ve gelecek zaman şartları dışında şart şekilleri yoktur. Bunlar da “ol” yardımcı fiili yardımıyla çekilmektedir.

Tasvir Fiilleri

Yeterlilik:

Türkiye Türkçesi: <i>-a bil-</i>	: <i>yaz-a-bil, oku-y-a-bil-</i>
Kırım Tatar Türkçesi: <i>-(y) al-; -p ol-</i>	: <i>işle-y-al-ma-dı-m, yaz-ı-p ol-a-ma-dı-m</i>

Tezlik:

Türkiye Türkçesi: <i>-ı/-i; -u/-ü ver-</i>	: <i>yaz-ı-ver-, oku-y-u-ver-miş</i>	Kırım Tatar
Türkçesi: <i>-p al-, -a/-e qoy-, -p taşla-, -p yiber-</i>	: <i>işle-p al-, yaz-a qoy-ma-dı-m, ayt-ı-p taşla-dı</i>	(söyleyiverdi)

Süreklilik:

Türkiye Türkçesi: <i>-a/-e dur-, kal-, gel-</i>	: <i>yaz-a dur-, uyu-y-a kal-, yürü-y-e-gel-</i>	Kırım Tatar
Türkçesi: <i>-a/-e, kel-, -başla-, ber-, yat-; -p tur-, -p qal-, -p otur-, -p yat-, -p yür-</i>	: <i>kel-e ber-di, yaz-a ber-di</i>	(yazmaya devam etti), <i>ayt-ı-p tur-, göllen-ıp yatgan, suv gel-e başladı</i>

(göllenip duran su akmaya başladı).

Tasvirî fiillerde, Türkiye Türkçesinden farklı olarak, Kırım Tatar Türkçesinde -p zarf-fiil eki de kullanılmaktadır.

Sıfat-fiiller

Türkiye Türkçesi: <i>-dık / -dik, -an / -en, -r, -ar / -er, -miş / -miş, -acak / ecek, -maz / -mez, -ı / -ici, -ası / -esi.</i>
Kırım Tatar Türkçesi: <i>-dıq / -dik, -ğan / -gen, -r, -ar / -er, -miş / -miş, -acaq / -ecek, -maz / -mez, -an / -en, -ı / -ici:</i>

çek-tiğ-im cefa, otur-gan yer, keç-miş zaman, kül-er yüz, qamaştır-ı küneş, buzqıran gibi.

Her iki lehçede de hemen hemen aynı ek ve kullanılış şekilleri vardır.

Zarf-fiiller

Türkiye Türkçesi: <i>-a / -e; -ı / -i, -u / -ü; -p, -arak / -erek, -ınca / -ince, -alı / -eli, -madan / -meden, -ken, -dıkça / -dikçe.</i>
--

Kırım Tatar Türkçesi: *-a / -e, -y; -p, -araq / -erek, -ğance / -gence, -may / -mey, -ğanday / -gendey, -ğannen / -gennen, -mazdan / -mezden: Özünü tutamay, şaqıldap küldi. Tigenge otur-ğanday yerine çökti.* (Dikene oturmuş gibi yerine çöktü).

Zarf fiillerde de her iki lehçede, benzer ekler yanında farklı ekler de görülmektedir.

SONUÇ

Makalemizde tarihte çok yakın ilişki içinde bulunduğumuz Kırım Türklerinin konuştuğu Kırım Tatarcasıyla Türkiye Türkçesi arasındaki gramer benzerlikleri ve farklılıklarını tespit etmeye çalıştık. İki

lehçe karşılaştırıldığında görülüyor ki, iki lehçe birbirine oldukça yakındır. Aradaki farklar oldukça azdır. Türkiye Türkçesinin bir cihan devleti dili olması ve süreklilik arz etmesi, edebî ürünlerinin çokluğu ile zenginliği ve işlekliliği, kıvraklığı ortadadır. Yalnız Türkiye Türkçesi ile Kırım Tatar Türkçesi gramer terimleri ve anlatım biçimleri oldukça farklılık arz etmektedir.

Türkiye Türkçesi ile Kırım Tatar Türkçesi arasındaki belli başlı farklılıklar şunlardır:

1. Alfabeler birbirinden çok farklıdır.
2. Türkiye Türkçesinde 29 harf, Kırım Tatar Türkçesinde 35 harf, 2 işaret vardır. Q, ñ, ħ, ıı (sç), ıı (ts), я (ya), ь (kalınlaştırma), ь (inceltme) farklı işaretleri meydana getirir.
3. Kırım Tatar Türkçesinde ünlü ve ünsüz uyumları Türkiye Türkçesine göre daha az oranda gerçekleşmektedir.
4. h sesi Kırım Tatar Türkçesinde düşer.
5. Kelime başı k- ve t- 'leri k- > g- , t- > d- değişimi Kırım Tatar Türkçesinde daha azdır.
6. b- > m- değişimi Kırım Tatar Türkçesinde farklıdır: *men, miñ, mında* gibi.
7. Kırım Tatar Türkçesinde kelime sonunda -v'ler bulunabilmektedir. *suв, okuv* gibi. Bu yönüyle Türkiye Türkçesinden farklıdır.
8. Şahıs zamirleri ve işaret zamirleri her iki lehçede de aynı olmakla beraber 1. şahıs Kırım Tatar Türkçesinde *men*, 3. çokluk şahıs zamiri ve işaret zamirleri çokluk şekillerinde zamir "n" si kullanılmamaktadır.
9. Dönüşlülük zamiri olarak, Kırım Tatar Türkçesinde *kendi* yanında *özi* kelimesi (daha çok) de yer almaktadır.
10. Soru zamiri olarak Türkiye Türkçesinden farklı olarak *qayda, qaysı, qaçça*; belirsizlik zamirlerinden de *birev* (birisi), *sonku, mına* zamirleri Kırım Tatar Türkçesinde kullanılmaktadır.
11. Sıfatlar büyük bir benzerlik içerisindedir. Yalnız *-caraq* eki ile yapılmış üstünlük şekilleri Kırım Tatar Türkçesinde farklıdır.
12. İşaret sıfatlarında Kırım Tatar Türkçesinde *anavı, minavı* şekilleri vardır.
13. *million, milliard* kelimeleri Kırım Tatar Türkçesinde farklıdır.
14. Soru sıfatlarında *qaysı, qaydaki, nedayın* (nasıl), belirsizlik sıfatlarında *bir talay* şekilleri Kırım Tatar Türkçesinde farklıdır.
15. Yer zarflarından *ogden, yan yanaşa, evlaq* (uzağa) *iraq, tüben* (aşağı); zaman zarflarından *kimerde* (bazen); hâl zarflarından *vıznen, apansızdan, deral, zornen, bütinley, aqrın aqrın* (yavaş y. keldi); azlık çokluk zarflarından *kat* (iç kat ziyede), *tekraran* (biraz), *azaçiq, az azdan, bayağı, epeyi(ce), ziyadesinen, birley birley* (teker teker), *az buçuq, bir talay* (bir miktar), *artqaçinen* (fazlasıyla), *qısmen, siyrek, bütinley*; soru zarflarından, *neday* "nasıl", *qaysı* "hangi" *qayda, qaydan, ne dep* "niçin", *neçün, nişlep, nege* "neye", *neçe, ne, nedayın* "nasıl", *qaçan, ne vaqıtqaça* "ne zamana kadar" Kırım Tatar Türkçesinde farklı şekillerdir.
16. İsimler, iyelik ve isim hâl ekleri tam bir benzerlik içindedir. Yalnız belirtme durum eki Kırım Tatar Türkçesinde Eski Türkçedeki gibi +nı/+ni şeklindedir. Vasıta ekinde Türkiye Türkçesindeki kalıplaşmış "+n" eki (*yazın, kışın*), Kırım Tatar Türkçesinde ise aktif olarak +nen şekli kullanılmaktadır. Yönelme durumu ekinde ekin başındaki "+g" ler muhafaza edilmektedir.
17. "i-" fiili Kırım Tatar Türkçesinde "e-" şeklinde, duyulan geçmiş şekli de *i-miş* yerine *e-ken* zarf fiil eki ile çekilmektedir. Kırım Tatar Türkçesinde hem görülen, hem duyulan geçmiş zamanda Türkiye Türkçesinin aksine ekleşme olmamaktadır. Şart çekiminde ise Kırım Tatar Türkçesinde "ol-" fiili kullanılır: *oca olsam* gibi.
18. Edatlarda çoğunluk benzeşmekle birlikte Kırım Tatar Türkçesinde *berli* "beri", *misal için, yaraşa, baqıp, başlap, çekip, baqqanda, dep* "diye, için", *başlap* "itibaren", *aldın* "-den önce", *tüb* gibi farklı şekiller vardır.
19. Edatlar ve ünlemler küçük ses değişiklikleri dışında her iki lehçede de aynıdır.
20. Fiillere gelen 1. tip şahıs eklerinden Kırım Tatar Türkçesinde yer alan sadece 1. çokluk şahıs *-mız* eki farklıdır. Diğer şahıs ekleri her iki lehçede de aynıdır. Kırım Tatar Türkçesinde yuvarlak ünlülü ekler pek kullanılmaz.

Şimdiki zaman Kırım Tatar Türkçesinde *-a/-e*; belirsiz geçmiş zaman *-ğan/-gen* ekleri ile çekime girer.

Birleşik çekimlerde Kırım Tatar Türkçesinde "e-" yardımcı fiili kullanılır. Belirli geçmiş zamanın hikâye şekli de yoktur. İstek kipinin hikâyesinde *-ğaydı/-geydi* eki kullanılır.

Rivayet çekimlerinde *-mış/-miş* yerine Kırım Tatar Türkçesinde *-e-ken* ek fiili ile çekim yapılır. Kırım Tatar Türkçesinde istek, şartın kiplerinin rivayetleri yoktur. Gereklilik kipi için ise *-maq kerek e-ken* ekleri ile rivayet çekimi yapılır.

Birleşik şart çekimleri Kırım Tatar Türkçesinde belirsiz geçmiş ve gelecek zamanlar dışında şart şekli kullanılmaz, ayrıca şart eki *ol-* yardımcı fiili ile çekimlere girer: *yaz-ğan ol-sa-m, yaz-acaq ol-sa-m* gibi.

21. Tasvirî fiillerde iki lehçe arasında farklılıklar vardır

22. Zarf fiillerde *-ğançe/-gence, -may/-mey, -ğanday/-gendey, -ğannen/-gennen, -mazdan/-mezden* ekleri Kırım Tatar Türkçesinde farklı şekillerdir.

Çalışmamız iki kardeş topluluk arasındaki kültürel ilişkilere bir nebze de olsa katkıda bulunursa kendimizi bahtiyar hissedeceğiz.

KAYNAKÇA

- DOĞAN, Levent; Durmuş, Oğuzhan (2007), *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı 1*, İstanbul, Türkiye: Kriter Yay.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican-Kirişçioglu, M. Fatih (2006). *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara, Türkiye: Akçağ Yay.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican -Yüksel, Zuhâl (2006). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I, Fiil-Basit Çekim*, Ankara, Türkiye: TDK Yay.
- ERGİN, Muharrem (1986). *Türk Dil Bilgisi*, 21. bs., İstanbul, Türkiye: İÜ Edb. Fak. Yay., 1993.; Ergin, Muharrem, Üniversiteler İçin Türk Dili, İstanbul, Türkiye: Boğaziçi Yay.
- GASPIRALI, İsmail (2002) "Babıali Caddesinde Bir Seyahat", *Türk Dünyası Edebiyatı*, C. I, Ankara, Türkiye: TİKA Yay.
- İNALCIK, Halil (1992). "Kırım Hanlığı", *Türk Dünyası El Kitabı*, 2. bs., Ankara, Türkiye: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.
- KERMENCİKLİ, Cemil (2005). *Mabihil İftiharım Kırmılıktır Menim Gururum*, Simferopol, Kırım- Ukrayna.
- MEMETOV, Aydar (2006). *Zemanevi Kırım Tatar Tili*, Simferopol, Kırım, Ukrayna: Tavria Üniversitesi Yay.
- ÖZYÜREK, Rasim (2004). "Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi Bağlamında Kırım Tatar Türkçesi", *I. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, 31 Mayıs - 04 Haziran 2004, Simferopol, Kırım-Ukrayna: TİKA Yay., 2004, s. 58-59.
- USEİNOV, Seyran, Memetoviç (2006). *Kırım-skotatarsko -Rusco-Ukrainskiy Slovar*, Simfropol, Kırım-Ukrayna: Ocak Neşriyat.
- YÜKSEL, Zühâl (2007). "Kırım Tatar Türkçesi", *Türk Lehçeleri Grameri*, ed. Ahmet Bican Ercilasun, Ankara, Türkiye: Akçağ Yay.